

Rusi i Ukrajinci za hrvatski narod

AUTOR: Andrej Samcevič¹

PREGLEDNI RAD

Zaprimljeno: 13. ožujka 2021.

Prihvaćeno: 12. travnja 2021.

Autor izražava svoju iskrenu zahvalnost na pomoći i materijalu koji su pružili Tomislav Šulj (Zagreb, Hrvatska), Konstantin Semenov (Moskva, Rusija) i upravi zajednice “Raspad Jugoslavije i vojna povijest Balkana” (društvena mreža “VKontakte”)

Tijekom ratova u Hrvatskoj i Bosni (1991. – 1995.) strani su se dobrovoljci masovno borili u oružanim jedinicama svake od strana u sukobu. Najveći broj njih bio je u redovima muslimanske vojske Bosne i Hercegovine. Ovaj je kontingent bio najhomogeniji: uglavnom govorimo o „Allahovim ratnicima” poznatima proteklih desetljeća iz Tunisa, Sirije, Katara, Saudijske Arabije i drugih arapskih i islamskih zemalja. Sastav dobrovoljaca s hrvatske strane bio je puno raznolikiji. Ovdje je prije svega riječ o stotinama dragovoljaca iz europskih zemalja (najvećim brojem iz Velike Britanije), čija je motivacija bila izuzetno raznolika. Značajan kontingent činili su ideološki borci: nacionalisti, nacionalsocijalisti i protukomunisti. Drugi nisu imali jasne političke stavove, i na Balkan su stigli vođeci se pravdom, a željom pomoći oslobodilačkoj borbi hrvatskoga naroda. Bilo je religioznih katolika, bilo je i običnih „avanturista”, kao i ljudi koje se pouzdano može nazvati plaćenicima.

Na strani Srba stajali su grčki nacionalsocijalisti iz stranke Zlatna zora, Rumunji, nekoliko Bugara i predstavnici Zapadne Europe, ali najveći kontingent činilo je nekoliko stotina dobrovoljaca

---

¹ doktor znanosti, dr. sc., ges5970@yandex.ru

iz Rusije i Ukrajine. Njihove su aktivnosti medijski bile široko pokrivene, a tijekom protekla tri desetljeća objavljen je određen broj njihovih izvještaja, zahvaljujući čemu sada postoji mišljenje kako su se naši sunarodnjaci u tim godinama mogli susresti samo na srpskoj strani bojišnice. Ali to nije tako – dobrovoljci iz Rusije, Ukrajine i Bjelorusije također su se borili u hrvatskim i muslimanskim redovima. Tako su se čak i tijekom rata u ruskomu tisku pojavile informacije kako „ruski plaćenici [djelujući na strani Srba – A.S.] koji su se borili u bivšoj Jugoslaviji kažu da su često presretali neprijateljske radio veze na čistom ruskom jeziku. Oni koji su govorili svladali su čak i ruski mat.”²

Na početku članka, doznajmo koliko li se danas zna o našim sunarodnjacima koji su se borili na strani Hrvata? Na službenim popisima Udruge stranih dobrovoljaca Hrvatskoga domovinskog rata nalaze se samo četvorica ruskih (neimenovani vojnik, ubijeni u akciji, Tatiana Bielobrk, Aleksej Trishkin i Leon Ogordnikov, ubijeni u akciji) i dva ukrajinska (Albert Borovoj i Sergej Ulisti, ubijeni u akciji) dobrovoljca. Istodobno, neka su od spomenutih prezimena iskrivljena, a ukupan broj tih ljudi zapravo je bio puno veći. Teško je utvrditi njihovu točnu nacionalnu i državnu pripadnost – mnogi od njih, posebice oni koji su stigli u prvomu ratnom razdoblju, još uvijek su nosili sovjetske putovnice, što dodatno otežava njihovu identifikaciju. Dakle, vrlo je vjerojatno da bi obojica spomenutih ukrajinskih dobrovoljaca zapravo mogli biti Rusi; a ne zaboravimo ni na etničke Slavene iz baltičkih zemalja.

Potencijalni dobrovoljci spremni na borbu na strani Hrvata pojavili su se gotovo odmah nakon izbijanja rata. Već u ljeto 1991. novine „Moskovske vijesti” napisale su kako ih je na središnjemu trgu u Kijevu ustrojio umirovljeni kapetan sovjetske vojske Vladi-

² Челноков А. За что, за кого и за сколько сражаются «наши» наемники в Югославии / «Известия» №100 (24459), 2 июня 1995 г. С. 3

mir Filonovski, koji je u prva tri dana uspio unovačiti oko 50 ljudi. I sâm Filonovski bio je siguran da će vlade Hrvatske i Slovenije (gdje se u to vrijeme vodio „desetodnevni” rat za nezavisnost) podržati njegovu inicijativu, ali, prema vlastitim riječima: „prvo moraju to znati. Već sam bio u hrvatskoj trgovinskoj misiji u Kijevu, nadam se da će objava u “Moskovskim vijestima” ubrzati i naše raspoređivanje u Jugoslaviju.” Malo je vjerojatno da je ovaj naivni pokušaj doveo do stvarnih rezultata. Usput, u tomu je trenutku Ukrajina (za razliku od Rusije) još uvijek bila dio Sovjetskoga Saveza, čije je postojanje načelno nastavljeno.

Hrvatska vojska

Najpoznatija strana jedinica hrvatske vojske bio je Prvi međunarodni vod (FIP) koji je djelovao u istočnoj Hrvatskoj (na području Osijeka i Laslova). Uspostavio ga je bivši komsomolski aktivist i potomak nasljedne „lijeve” obitelji, Eduardo Rózsa-Flores (Mađar s očeve strane, i Bolivijac s majčine). Njegova formacija „Chico” (pozivni znak „Flores”) stvarala je dojam međunarodnih brigada španjolskoga građanskog rata, ali u njegovim redovima borili su se dobrovoljci raznih vrsta: od mladih hrvatskih iseljenika iz Australije koji su dezertirali iz redova australske vojske kako bi branili zemlju svojih predaka, do profesionalnih „pasa rata” (doslovan prijevod engleskog frazema *dogs of war*, opaska lektora). Kao rezultat, upravo je potonji uzrokovao odvratnu slavu za jedinicu poznatu po niskoj disciplini, okrutnosti, prepirkama i sukobima u svojim redovima. Ideološki motivirani borci u FIP-u se nisu zadržavali, radije bi se premještali u druge jedinice.

Nakon rata Flores je objavio popis od 79 ljudi koji su služili u vodu od 13. listopada 1991. do 1. kolovoza 1992. Najbrojnije skupi-

ne bile su Britanci, Francuzi, Mađari (uključujući Banat) i hrvatski iseljenici (kako je gore opisano, uglavnom iz Australije). Na popisu su i trojica vojnika koji su imali sovjetske putovnice: Vasilij Šaripov, Mihail Kaznačev i Aleksandar Kozlenko, kao i Georgije Bondarev iz Latvije. Hrvatski povjesničar Tomislav Šulj citira riječi poljskoga dobrovoljca FIP-a Trzezbora Piekutowskoga, prema kojemu su se i Rusi, poput Poljaka, svojim ponašanjem oštro razlikovali od ostatka Floresovih boraca. I sam Piekutovsky opisuje ga kao „energičnog, dobrog zapovjednika koji je imao jasnu ideju kako organizirati jedinicu”, ali vod je, prema njegovim riječima, bio „mala strana legija grupirana po jezičnim razlikama. Čini mi se da su se Britanci i Mađari s Floresom držali razdvojeno, ali između njih je, čini se, bilo i svađa. Nekako je tamo bilo sve neobično, zavjerenički, malo blatnjavo i nije mi se baš svidjela ova situacija od samog početka.” Kao rezultat sukoba, Trzezbor i drugi Poljak, Andrzej Olesniczak, početkom 1992. godine napustili su FIP i premjestili se u hrvatske jedinice.³

Čini se da su i Rusi donijeli sličnu odluku u to vrijeme. Najmanje dvojica njih – Bondarev i Sharipov – početkom travnja 1992. godine, tijekom bitke za bosanski Kupres, borili su se u redovima jurišnoga voda 204. vukovarske brigade hrvatske vojske. U jutro 10. travnja, na samomu početku jugoslavenskoga protunapada na grad, usred guste magle i snijega, konvoj jurišnoga voda doslovno je naletio na neprijateljske tenkove. Ubijeno je 15 vojnika, među njima četvero stranaca: Poljak Marek Pamula (koji je također ranije služio u FIP-u), Sharipov, Bondarev i još jedan ruski vojnik – Leonid Ogorodnikov (vjerojatno pripadnik Hrvatskih obrambenih snaga (Hrvatske obrambene snage, HOS)). Danas je na mjestu njihove smrti postavljena spomen-ploča.

³ Šulj T. Rat Trzezbora Piekutovskog // «Magazin za vojnu povijest» broj 32, studenog 2013. S. 59

Općenito su jedinice HOS-a bile vrlo popularne među stranim dobrovoljcima. Dva su razloga za to: s jedne strane, Hrvatska stranka prava, čije su oni bili naoružano krilo, otvoreno je proglasila nasljedovanje Republike Hrvatske od Nezavisne Države Hrvatske iz Drugoga svjetskog rata, koje svjetonazorski privlači Europske nacionaliste i nacionalsocijaliste. S druge strane, njegov se zagrebački ured nalazio pored željezničke stanice, brzo upadajući u oči tek pristiglih putnika.

Upravo se u redovima IX. bojne „Rafael Vitez Boban” našao jedan od bivših Floresovih „sovjetskih” boraca, Mihail Anatoljevič Kaznačejev (rođen 18. lipnja 1960. u Litvi). Ovaj ruski stanovnik Vilniusa imao je rijetku civilnu struku umjetnika-restauratora, i već je služio u francuskoj Legiji stranaca prije dolaska u Hrvatsku. U redove IX. bojne upisao se 25. srpnja 1992. i u njoj se borio do 30. listopada iste godine, a zatim se vratio na još dva nepotpuna mjeseca sljedeće godine (od 8. veljače do 31. ožujka 1993.).⁴

Poznato je da su, osim Kaznacheva, u IX. bojnoj služili dobrovoljci iz Ukrajine, ali općenito ima vrlo malo podataka o našim sunarodnjacima u HOS-u. Svojedobno su se u tisku širile tvrdnje kako je među njima i osnivač organizacije Legija vukodlak, koja djeluje u Moskvi (i koja se predstavljala kao nacionalsocijalistička, ali zapravo je bila polu-kriminalna), Igor Pirožok. Mogu se naći čak i u ranim radovima ozbiljnoga ruskog povjesničara i veterana bosanskoga rata (na srpskoj strani) Mihaila Polikarpova, koji je napisao da se tijekom 1991./1992. borio „u sastavu stranačke ustaške bojne” (odnosno jedne od HOS-ove bojne).⁵ Naknadno je ovu informaciju opovrgnuo sâm Polikarpov, a sada možemo s povjerenjem reći da te tvrdnje nastale samo na temelju riječi samoga Pirožka, koji je u više navrata pokazao sklonost bezobraznoj i otvorenoj informacijskoj obmani.

⁴ Upitnik vojnika IX. bojne HOS-a Mihaila Kaznačejeva. Dokument pribavljen ljubaznošću Tomislava Šulja (Zagreb, Hrvatska).

⁵ Поликарпов М. Добровольцы // «Солдат удачи» №7, 1995 г. С. 14.

Rus Vladimir i Ukrajinac Aleksandar (kolege su ga zvali jednostavno „Saša”) borili su se kao jedinica hrvatskih specijalnih snaga, nastalih nakon početka rata – kao bojna „Frankopan”. Obojica su sudjelovali u žestokim borbama na pakračkomu frontu, a u proljeće 1992. Saša je postao dio 12-člane skupine komandosa poslana za potporu hrvatskoj ofenzivi u bosanskomu Mostaru. Uz njega, u skupini je bilo i sedam Hrvata (Ante Luketić, Kreša Raguž, Robi Đuran, Tomica Baisić, Kruno Sedlar, Željko Galić i Veselko Leba), Slovenac – Joža, Poljak – Roman, Francuz Gaston Besson i Nijemac Thomas Linder, zapovjednik. U danima 18. – 20. svibnja u više su navrata napali jedno od glavnih uporišta Jugoslavenske narodne armije u gradu – „Sjeverni logor”. Bez uključivanja u blisku borbu, dobro naoružani i opremljeni specijalci, s neočekivanim su vatrenim napadima s različitih položaja nanijeli jugoslavenskom neprijatelju veliku štetu u ljudstvu i opremi. Jedini gubitak „Frankopana” bio je zapovjednik grupe Thomas Linder – 20. svibnja pao je pod šrapnelima, paljbom pokrivajući povlačenje svojih podređenih.⁶

---

⁶ Bojna Frankopan // «Magazin za vojnu povijest» broj 5, kolovoza 2011. S. 62.

Hrvatsko vijeće obrane

Dobrovoljci s Istoka također su se borili u vojsci bosanskih Hrvata – Hrvatskomu vijeću obrane (HVO), posebice u svojoj 101. brigadi. Jedan od njih bio je Sergej Aleksandrovič Uslisty, koji je rođen 18. srpnja 1963. u regiji Omsk (u hrvatskim izvorima pod nazivom „Ulisti”). U redove brigade prijavio se 3. ožujka 1992. godine i u njoj služio sve do svoje smrti 1. listopada te godine, u istočnobosanskom uselu Zborište. Dva dana kasnije Srbi su zauzeli ovo naselje, a točno mjesto Sergejeva tijela i dalje je nepoznato. Međutim, vjerojatno su tijelo i dokumenti vojnika pali u ruke neprijatelja, budući da su njegovi podatci o putovnici i podatci o mjestu službe bili poznati Beogradu, koji je Uslisty bio spomenuo na popisu stranih državljana koji su sudjelovali u bitkama na hrvatskoj strani, predanoga uredu UN-a u Ženevi. Zajedno s njime, u dokumentu se pojavljuje i njegov kolega Aleksej Borisovič Trishin (koji se na službenomu popisu dobrovoljaca pojavljuje kao „Trishkin”), rođen 6. srpnja 1964. u Novosibirsku.⁷

Bivši sovjetski padobranac Albert Vladimirovič Borovoj (rođen 1967.) također je služio u 101. brigadi. U ožujku 1992. prijavio se zagrebačkomu uredu Hrvatske muslimanske demokratske stranke, i tamo prijavio kao dobrovoljac HVO-a. U srpnju iste godine Alberta je živoga posljednji put na odmoru vidio drugi strani vojnik u slavonskobrodskom kafiću. To je bilo neposredno prije početka velikoga hrvatskog protunapada u istočnoj Bosni, i općenito se vjeruje kako ga je u tim bitkama ubio šrapnel na području Dervente (a koje su vojnici neslužbeno nazivali Dolinom smrti), vjerojatno 31. srpnja. Prema nekim izvještajima, njegova supruga rekla je prijatelju da se nije vratio iz Bosne i da više nikada nije čula ništa o svomu suprugu, a druge informacije objavljene su 23. listo-

⁷ Ujedinjeni narodi, Generalna skupština. Upotrijebite plaćenike kao sredstvo za kršenje ljudskih prava i ometanje ostvarivanja prava ljudi na samoodređenje. Bilješka glavnog tajnika. Dodatak. A/50/390/Add. 1. 29. kolovoza 1995. P. 21-22.

pada 2006. u programu „Čekaj me”, emitiranome na ruskomu Channel One. Prema riječima domaćina, Borovoj je „u svibnju 1993. od tamo [iz Bosne – A.S.] došao kući u vojnoj uniformi... A onda je veza prekinuta. Čini se da je dvije godine kasnije viđen u Budimpešti i tamo je radio u nekom baru.”

Profesionalni odbojkaš, Bjelorus Igor Anatoljevič Vasiliev, služio je u redovima 104. brigade HVO-a Bosanski Šamac od 5. rujna 1995. Rođen je 4. lipnja 1967. u Kišinjevu i nosio je čin domobrana.⁸ U početku je zajedno sa suprugom Alom i sinom Aleksandrom stigao u posavski grad Domaljevac igrati za lokalni odbojkaški klub „Veronika”. I sâm Igor izjavio je u intervjuu lokalnim novinama: „U Domaljevac sam stigao krajem 1994. [kao prije spomenuto u tekstu, vjerojatno ne prije svibnja 1995. – A.S.] s jedinom svrhom igranja odbojke. Ali kad sam vidio da su moji suborci, svaki pojedinačno, otišli na prvu crtu obrane, i ja sam se pridružio njihovim borbenim redovima i postao borac u HVO-u. Tamo su se bojali za moju sudbinu i rasporedili me u topništvo, u pozadinu, što nisam mogao prihvatiti. Pitao sam se se kakav sam ja to borac, budući da nemam pušku? U pozadini nije bilo četnika, pitao sam zapovjedništvo protiv koga da se borim i zatražio da me pošalju na prvu crtu bojišnice. Za 10 dana želja mi se ostvarila.”⁹

⁸ Kserokopija putovnice Igora Vasilieva. Dokument pribavio Tomislav Šulj (Zagreb, Hrvatska).

⁹ Baotić A., Bjeloruski odbojkaš na prvoj crti protiv četnika! / «Panorama», 2. listopada 1996. S. 50.

Tatiana F. Bjelobrk, spomenuta na početku članka, služila je u istoj 104. brigadi. Nažalost, ne možemo ništa više reći o ovoj ženi. S jedne strane, podatci o njezinoj ruskoj nacionalnosti, očito, ne izazivaju sumnju, ali s druge strane, njezino čisto balkansko prezime privlači pažnju. Možda se u Bosni Tatiana udala za Hrvata.

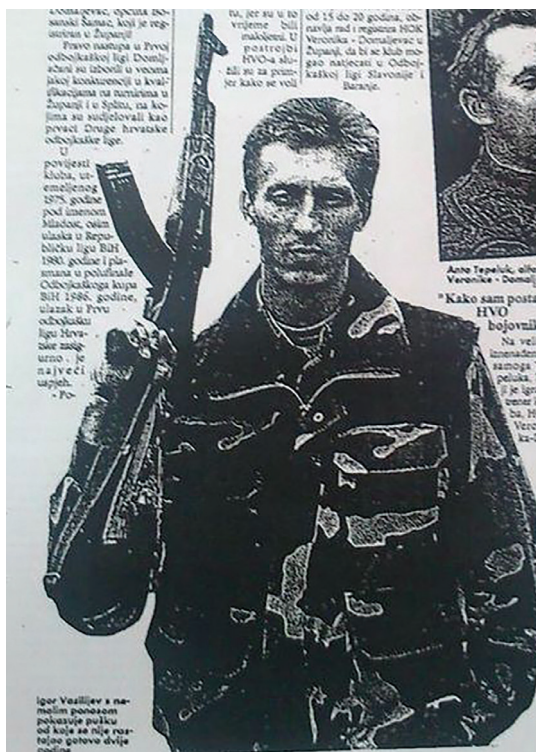
Dobrovoljac iz Rusije, A., borio se kao snajperist na hrvatskoj strani u Bosni te se kasnije prisjetio epizode koja se dogodila za vrijeme borbi u planinama kada je, zbog straha od visine, izgubio svijest, a Srbi su grješkom pretpostavili da je mrtav. Zanimljivo je i da je sebe nazivao „plaćenikom”.¹⁰ Istodobno, možemo s povjerenjem reći da je A. primao standardnu plaću za hrvatske vojnike, u iznosu od 100–200 (obično do 150) njemačkih maraka, mršavu naknadu čak i po hrvatskim mjerilima. Dobrovoljcima iz Zapadne Europe taj novac ni na koji način ne može poslužiti kao značajan poticaj za ulazak u službu, ali već za Rusiju, Ukrajinu ili primjerice Bugarsku u prvoj polovici 1990-ih, u uvjetima posvemašnje nezaposlenosti, mjeseci kašnjenja plaća i stalnoga rasta cijena, situacija je bila drugačija. Primjerice, u Rusiji je u drugoj polovici studenoga 1992. tečaj dosegnuo 280 rubalja po jednoj marki. i nastavio je rasti i sljedeće godine.

---

¹⁰ Dopis Konstantina Semenova autoru od 10. kolovoza 2020. / Osobna arhiva autora.

UNA-UNSO volonteri

Glasine o službi na hrvatskoj strani boraca ukrajinske desničarske organizacije Ukrajincki narodni sabor – Ukrajincka narodna samoobrana (Український національний народний радний савор – Українська народна самооборона, UNA-UNSO) postale su dovoljno raširene. Još nismo uspjeli pronaći osobne podatke o tim dobrovoljcima (iako su poznati konkretni primjeri službe pripadnika UNSO-a u vojsci bosanskih Srba). Istodobno, Mihail Polikarpov piše: „U studenom 1994. negdje u blizini grada Titov-Drvar, grupa boraca UNA-UNSO borila se na strani Srba. Još nekoliko boraca bilo je u blizini – ali s druge strane fronte, sa hrvatske strane. Vodstvo je odlučilo iskoristiti Bosnu kao “simulator” za stjecanje borbenog iskustva. Došli su ovdje zajedno, a zatim su se podijelili i birali protivnike prema svojim političkim simpatijama.”¹¹ Nakon rata, ukrajinska novinarka Viktorija Bondarenko u jednomu je od svojih članaka citirala izvjesnoga bezimenoga hrvatskog veterana koji je izjavio da su „Ukrajinci su dobri borci, dva momka iz organizacije UNA-UNSO su se borili sa mnom.”¹² Teško je jamčiti za izvor ovih riječi.

¹¹ Polikarpov M. Балканский рубеж. Русские добровольцы в боях за Сербию. М., 2018. С. 214-215.

¹² Bondarenko V. Хорватия: кирпичики войны и мира / «Зеркало недели», 24 ноября 2001 г.

Zaključak

Bilo je slučajeva kada su se ruski i ukrajinski dobrovoljci susretali u borbi sa svojim sunarodnjacima koji su se borili na strani Srba. Ruski povjesničar Alexander Okorokov opisuje incident koji se dogodio u Moskvi već 2000-ih: „Jednom kad smo se sreli s mojim starim prijateljem, oficijom specijalnih snaga koji je posjetio gotovo sve “vruće točke” u posljednja dva desetljeća, otišli smo do trgovine, za kupnju potrebnih proizvoda. Prolazeći pored odjela za meso, moj je prijatelj, bacivši letimičan pogled na prodavača koji je vješto rezao meso, učinio mu se nekako poznatim. Za sve vrijeme dok smo bili u trgovini, neprestano je vraćao pogled prema mesaru, pokušavajući se nečega sjetiti. Napokon, prolazeći po drugi put pored odjela za meso, zaustavio se i zagledao u prodavača. Reagirao je na isti način: okrenuo se i upro pogled u mog prijatelja. Desetak sekundi kasnije, mesar, stasiti Ukrajinac rumenih obraza, radosno se nasmiješio i upitao: “Što, majore, zar ne prepoznajete?”Nekoliko minuta razgovora razjasnilo je situaciju. Ispostavilo se da su se upoznali tijekom rata u Jugoslaviji. Oboje su bili dobrovoljci, samo je moj prijatelj bio na srpskoj, a mesar na hrvatskoj strani. U jednoj od bitaka rusko-srpska izviđačka skupina, kojom je zapovijedao moj prijatelj, zarobila je nekoliko Hrvata. Među njima je bio i ukrajinski dobrovoljac. Prema nepisanim ratnim zakonima, strani dobrovoljci, s gledišta suprotne strane – plaćenika, bili su podvrgnuti smaknuću. Ista je sudbina čekala i Ukrajinca. Ali nešto što moj drug nije mogao objasniti, ga je spriječilo da ne ubije zatvorenika, već da ga pošalje zajedno s drugima u stožer. I sada, deset godina kasnije, potencijalni neprijatelji jeli su zajedno, radujući se sastanku, prisjećali se rata i pili za one koji se nisu vratili iz bitke.”¹³

---

¹³ Okorokov A.V. Русские добровольцы. М., 2007. С. 5-6.

Općenito, ruski dobrovoljci koji su služili na srpskoj strani borili su se protiv Hrvata, radije djelujući protiv bosanskih Muslimana. Stoga gotovo sigurno možemo reći da je gore spomenuti časnik služio u malomu kozačkom odredu pod zapovjedništvom Aleksandra Maramygina, koji je bio dio vojske Srpske krajine.

Za krvavih događaja u prvoj polovici 1990-ih na Balkanu su se Rusi, Ukrajinci i Bjelorusi borili s obje strane ratišta. Nesumnjivo je da ih je na hrvatskoj bilo još uvijek nekoliko puta manje nego na srpskoj, ali taj je broj ipak bio prilično značajan. Samo u našem radu spominje se više od 10 ljudi, ali to je prvi rad posvećen temi koja je samo vrh sante leda. Dakle, zahvaljujući ljubaznoj pomoći administracije skupine Propast Jugoslavije i vojna povijest Balkana (<https://vk.com/jugorat>), saznali smo ime još jednoga od njih: Vjačeslava Džojeva, koji je uspio preživjeti rat i vratiti se kući. U budućnosti ostaje procijeniti ne samo ukupan broj tih dobrovoljaca, već i detaljnije otkriti okolnosti njihovih života i motivacije. Jedno je neosporno – oni su dali svoj doprinos uspostavi hrvatske države u položaju koji ona danas zauzima na Balkanu, i nadam se da će to i dalje cijeliti hrvatska Vlada i ljudi u Hrvatskoj.

Bibliography

Baotić A., Bjeloruski odbojkaš na prvoj crti protiv četnika! / «Panorama», 2. listopada 1996.

Šulj T., Bojna Frankopan // «Magazin za vojnu povijest» broj 5, kolovoz 2011.

Šulj T., Rat Trzezbora Piekutovskog // «Magazin za vojnu povijest» broj 32, studeni 2013.

United Nations, General Assembly. Use the mercenaries as a means of violating human right and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination. Note by the Secretary-General. Addendum. A/50/390/Add. 1. 29 August 1995.

Бондаренко В. Хорватия: кирпичики войны и мира / «Зеркало недели», 24 ноября 2001 г.

В добровольцы записывают, но оружия не выдают / «Московские новости», 1991 г.

Окроков А.В. Русские добровольцы. Москва, 2007.

Поликарпов М. Балканский рубеж. Русские добровольцы в боях за Сербию. Москва, 2018.

Поликарпов М. Добровольцы // «Солдат удачи» №7, 1995 г.

Челноков А. За что, за кого и за сколько сражаются «наши» наемники в Югославии / «Известия» №100 (24459), 2 июня 1995 г.

Osobna arhiva autora